

Наталія Загоруйко,

канд. філол. наук

УДК 070 : 821.161.2-6.09

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ДИСКУРС ЕПІСТОЛЯРНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА

У пропонованій статті здійснено спробу розглянути епістолярну публіцистику В. Чорновола крізь призму альтернативного дискурсу 1970-1980-х рр. Проаналізовано та визначено особливості альтернативного дискурсу його таборової епістолярної публіцистики, з'ясовано ключові аспекти листування. Вказано, що, незважаючи на активну політичну позицію адресанта, вагоме місце в його епістолярії належить літературно-мистецьким темам. Амплітуда порушуваних проблем та широке коло адресатів листування В. Чорновола засвідчують публіцистичність його епістолярію, що є органічним доповненням публіцистичної спадщини дисидента, а ідейна спрямованість кореспонденції дає підстави зараховувати їх до альтернативного дискурсу, на протизвагу офіційному (радянському).

Ключові слова: альтернативний дискурс, епістолярна публіцистика, шістдесятники.

Вступ. Значну частину інтелектуальної спадщини В'ячеслава Чорновола становить таборовий епістолярій. І саме цей об'єктивний фактор – умови перебування дисидента – зумовив його тематичну амплітуду та універсальне значення, адже лист – це не лише єдина можливість для в'язня сумління висловити свою позицію та тримати зв'язок з рідними та друзями, а й реалізувати себе як творчу особистість. Зазначене дає підстави говорити про листування як вияв епістолярної публіцистики, яка була важливим засобом формування культурного середовища на Батьківщині та засобом розширення інтелектуального простору політв'язня.

Інтерес до творчості автора, виявом якого є, зокрема видання творів В'ячеслава Чорновола в десяти томах, здійснюване видавництвом «Смолоскип», дає підстави говорити про актуальність пропонованого дослідження. Мета статті – проаналізувати та визначити особливості альтернативного дискурсу таборової епістолярної публіцистики В. Чорновола, з'ясувавши ключові аспекти листування.

Результати й обговорення. Досліджуючи офіційний та альтернативний дискурси в УРСР, О. Зарецький зарахував листи шістдесятників до останнього, загалом антирадянського, зауважуючи, що ці кореспонденції передусім свідчать про «етичний спротив системі, суб'єктивне неприйняття радянської влади з її насадженням власної ідеології, штампів у

мистецтві та літературі, тотального контролю, русифікаторської політики» [1, с. 191]. А Л. Тарнашинська у своїй монографії «Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління» визначила цей епістолярій як комунікацію свідомостей [2, с. 15], завдяки якій відбувалось утвердження та самореалізація цих яскравих особистостей.

О. Зарецький зазначає, що ідеологічна та етнокультурна системи СРСР ґрунтувались на двох основних опозиціях: «добро» – «зло» (поділ світу на «світлу» і «темну» частини), радянських догмах та науковій істині, якою була народна правда, тобто псевдосинкретизм. Саме ці опозиції актуалізувались в авторитетних текстах офіційного дискурсу – програмах КПРС, постановках, резолюціях з'їздів тощо.

На той час альтернативна українська культура в опозиції «добро» – «зло» знаходилась, звичайно, на боці «темряви». Адже порівняно з перспективою побудови комунізму в офіційному дискурсі українська проблема мала вигляд анахронізму та пережитку. Наприклад, ще в 30-ті рр. з'явилася теорія боротьби двох культур, головною тезою якої було те, що російська культура в Україні пов'язана з прогресивним пролетаріатом і містом, натомість українська – з відсталим селянством і селом [1, с. 81]. Попри те, що Україна у складі СРСР мала низку національних та державних атрибутів, державна політика була спрямована на те, щоб зробити українську мову та культуру другосортними. Про це йдеться у праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюби. Її було написано у вересні-грудні 1965 р., і безпосереднім поштовхом до написання цього твору стали політичні арешти інтелігенції. Хоча автор і не вважав працю антирадянською, бо то була лише «правда про становище України, про наш національний біль» [3, с. 26], і не вдався до конспірації, «Інтернаціоналізм та русифікація» стала центральним твором самвидаву та означила альтернативний дискурс, розвиток якого спостерігаємо і в епістолярній спадщині шістдесятників.

На думку О. Зарецького, шістдесятників, як і громадську думку упродовж усього ХХ ст., глибоко хвилювала «відповідність “класичного марксизму-ленінізму” існуючій державній практиці» [1, с. 90]. Чи не тому, досліджуючи розбіжності між трактуванням національного питання більшовиками і реальним станом мови, І. Дзюба апелює саме до В. Леніна. Побудувавши працю на антитезах, автор не лише аргументовано довів, що українська культура опинилась у стані кризи через «порушення ленінської національної політики і підміну її сталінським великодержавництвом та хрущовським прагматизмом, несумісним з науковим комунізмом» [4, с. 97], а й різко розкритикував офіційну концепцію національного питання, зокрема постулат про «злиття націй при комунізмі». Питання, порушені в таборовому епістолярії В. Чорновола щодо стану національного питання, розвитку української культури, зокрема літератури, є одними з ключових в українській публіцистичній

думці, але тон обговорення їх діаметрально протилежний офіційному радянському дискурсу, що дає підстави означити його як альтернативний.

Незважаючи на те, що в епістолярній спадщині В.Чорновола завжди виразно прочитується передусім політик та правозахисник з «нахилом до соціально-політичного аналізу, спробами чітких суспільних характеристик» [5, кн.1, с. 41], питанням тогочасного літературознавства приділено у ній важливе, навіть знакове місце. Характерно, що в принагідних Чорноволових оцінках тодішньої літературної продукції – як окремих авторів і творів, так і тематичних напрямів і стилістичних шукань – дуже багато спільного з подібною есеїстикою інших його побратимів по перу і по долі, зокрема І. Свіличного, В. Стуса, В. Марченка, які відкрито продемонстрували своє незадоволення догматичною зашореністю культурного розвитку, залишаючи за собою право на плюралістичну критику.

Листи В'ячеслава Чорновола до дружини Атени Пашко, сестри Валентини, а особливо до письменниці Галини Гордасевич – суцільні літературознавчі «листовні статті» (його визначення) з критичними судженнями та рефлексіями про прочитане. Вони стали феноменом літературної критики, так би мовити «табірно-засланською критикою» (М. Коцюбинська) зі своїми критеріями, етико-естетичними постулатами. Приміром, в одному з листів до Г. Гордасевич В. Чорновіл пише, що його позиція як літературного критика багато в чому зумовлена обставинами: «Може, я і такі, як я, поставлені в специфічні умови прямого протистояння, перебільшуємо із своїм максималізмом [виділення наше – Н.З.]» [5, кн.1, с. 859]. Адже, на думку Михайлини Коцюбинської: «Відавши себе всього політиці й публіцистиці, він [В. Чорновіл], мабуть, якоюсь мірою “став на горло власній пісні” як критика і літературознавця» [5, кн.1, с. 31]. Підтвердження цього знаходимо у спогадах Романа Корогодського: «...він [В. Чорновіл] свідомо зрікся радості творчості і став на шлях підпільної роботи за умов тотального полювання на дисидентів. В'ячеслав Чорновіл свідомо прирік себе до написання виключно національної публіцистики, і його книжки й сотні статей – це новітня історія визвольного руху за незалежну Україну» [6, с. 293].

Характерною ознакою офіційного радянського дискурсу була ритуалізація тексту, коли «одна соціальна установка може актуалізувати безліч текстів. Установка постійна – тексти взаємозамінні. Мовне стає неприциповим, другорядним» [1, с. 37]. Саме тому Євген Свєрстюк підкреслював, що більшовицька революція залишила усі великі слова, але позбавила їх великого змісту, внаслідок чого «відбулась підміна понять – підміна основ» [7, с. 126], що безпосередньо вплинула й на формування канону, який був певною матрицею і визначав межі творчості митців.

У листуванні В'ячеслава Чорновола проблема канону радянського літературознавства порушується чи не найглибше, адже політв'язень не лише намагається простежити літературні події, а й осмислити сам механізм цього явища та небезпекі його наслідків: «У нас дуже не люблять зачіпати підвалини, руйнувати канони», особливо коли йдеться про оцінку великих письменників, які стали символами духовного буття народу. Причому канонізація письменника дуже часто відбувається вже після його смерті внаслідок «затягання до власної ідеологічної кошари» та спотворення образу через накладання «хрестоматійного глянцю» [5, кн.2, с. 103]. Сам процес канонізації універсальний, але чим регламентованіше духовне життя суспільства, тим чіткіше він виявляється.

Роздуми В. Чорновола про канонізацію Т. Шевченка майже дослівно згодом повторить Г. Грабович, зокрема те, що саме ім'ям Тараса Шевченка, який «залишається нашим найбільшим націоналістом у справжньому значенні цього слова», прикривалися різноманітні «кампанії» впродовж багатьох десятиліть, роблячи з поета борця проти «куркульства як класу» або проти «космополітизму» й завжди «заятого викривача українського буржуазного націоналізму» [5, кн.2, с. 104]. У листі до сестри Валентини, яка писала дипломну роботу про Т. Шевченка, В. Чорновіл акцентує її увагу на тому, що Михайло Драгоманов критикував Тараса Шевченка передусім через його боротьбу з «примітивним вузькоколим українофільством, яке чіплялось за Шевченка, робило його прапором своїх хуторянсько-галушкових “змагань”» [5, кн.2, с. 225].

Окрім критичних оцінок конкретних літературних творів, епістолярій В. Чорновола містить, зокрема, дуже цінні міркування про значення культури й мистецтва в духовному житті суспільства. Автор доволі болісно переживав те, що літературну критику, покликану бути «дороговказом, хоч на півкроку випереджаючи рух суспільства», «найчутливішим суспільним барометром», безцеремонно використовують вітчизняні літературознавці як трибуну для декларації ідеологічних догм.

Імпонують В. Чорноволові теоретичні роздуми його сучасника Григорія Ключека про літературну критику, а саме про те, що критика має бути не лише «відкоректованим путівником по літературі», а й путівником «по болючих проблемах життя», що вона, окрім науковості та есеїстичності, як визначив Г. Ключек, має мати «світоглядну перспективність». Зародки саме такого літературознавства він вбачав у «барокових» есе Є. Сверстюка, раціоналістичних статтях І. Світличного, публікаціях І. Дзюби та В. Стуса, оскільки саме молода генерація шістдесятих взяла чіткий курс на психологічну й культурну Європу, акцентуючи неприпустимість зниження естетичних критеріїв в оцінці літературних творів, що неминуче призводить до девальвації самого уявлення про художнє слово.

Часто В. Чорновіл вдається до полеміки з приводу особливо важливих, на його думку, проблем буття українського народу у світлі сучасних історичних концепцій, викриває шовіністичні тенденції офіційної історії, як, наприклад, у критиці на книгу П. Толочка «Історична топографія стародавнього Києва» (лист до рідних від 22 грудня 1975 р.). Іронізує В. Чорновіл і з приводу присудження державної премії В. Чивіліхіну за роман-есе «Пам'ять», в якому він «не просто героїзує і пропагує російське минуле, але й з відверто шовіністичних позицій робить кавалерійський набіг на деякі усталені навіть у радянській науці теорії» [5, кн.2, с. 285].

Аналізуючи традицію народництва, В'ячеслав Чорновіл чітко визначав критерії оцінки літературних явищ, застосовуючи «простенький, але дуже надійний» метод – «треба поставити питання, з чим ми можемо вийти на світову арену?» [5, кн.2, с. 203]. Із наших класиків, на думку В. Чорновола, з таким завданням впораються лише Т. Шевченко, Леся Українка (драматургією), М. Коцюбинський, В. Стефаник, О. Кобилянська та В. Винниченко. Творчість П. Мирного, Г. Квітки-Основ'яненка, А. Тесленка, Є. Гребінки, Марка Вовчка – «описувачів нужди народної» – зараховував до «домашнього вжитку», адже їх значення не виходить за межі нашої історії.

Такі критерії оцінювання літературних явищ В. Чорновола перегукуються з оцінкою Ю. Шевельова, який твердив, що світ «гопаком» не захопиш, навіть літературним. На його переконання, найвищого рівня українська література досягла саме завдяки літературі модернізму, і попри те, що «він мав свої відмінності від центральноєвропейського, саме ним і зацікавилися в інших країнах: Стефаник і Коцюбинський перекладалися тоді в Європі» [8, с. 422]. Безапеляційність В. Чорновола можна зрозуміти, адже, як зазначає Г. Грабович, народництво було не тільки пасивною та оборонною настановою, а й продуктом загального зауваження концептуальних параметрів, що їх породжувала структура імперського мислення [3, с. 174].

Значна частина епістолярної публіцистики В. Чорновола присвячена мистецько-культурним питанням. Зокрема, порушується актуальна на той час для всього європейського контексту проблема митця в тоталітарному суспільстві, яку, за образним висловом Євгена Сверстюка, можна назвати «письменник один під державним пресом». З цього погляду доволі цікавою є оцінка дисидентом творчості сучасниці Ліни Костенко. Як відомо, поетка впродовж довгих років була позбавлена права друкуватися в Україні, і лише в 1977 та 1980 рр. виходять її поетичні збірки «Над берегами вічної ріки» та «Неповторність», які, безперечно, стали подіями великого культурного значення. Щодо Чорноволових оцінок творчості Ліни Костенко, то вони були доволі суворими та безкомпромісними: «У Ліни буває, що якийсь рядок губить цілий вірш, – пише

він у листі від 25 січня 1981 р. до сестри Валентини. – Мабуть, їй не пішло на користь чернецтво (громадське)» [5, кн.2, с. 27]. Зауважимо, що такі критичні відгуки аналогічні зауваженням Івана Світличного, який твердив, що у мистецтві легкої дороги не буває.

Про поетичну збірку «Неповторність» В'ячеслав Чорновіл писав, що йому важко збагнути, чому «Ліна розбавила збірку третиною віршів не її рівня, навіть художньо недовершених, описово-дидактичних, «проти справжньої публіцистичності й афористичності, для неї характерної, я, звичайно, не бунтуюся», – зазначає він наостанок [5, кн.2, с. 27]. Однак ці критичні відгуки в загальному підсумку були доброзичливі, адже дидсиденти були стурбовані передусім тим, щоб під тиском цензури одна з найталановитіших поетес обмежувати свою творчість. Та й сама Ліна Костенко з боєм говорила, що лише поетична збірка «Вибране» (К., 1989) з'явилась у «своєму первісному вигляді», натомість жодна з попередніх не побачила світ такою, як пропонувала авторка [2, с. 35].

Маємо цікавий аналіз В. Чорновола роману у віршах Л. Костенко «Маруся Чурай». Критик не погоджується з офіційною оцінкою твору, що це лише «ретельне зображення минувшини». Він визнає, що поетеса мусила уникати «ліричних відступів чи очевидних підтекстових паралелей із українською сучасністю [5, кн.2, с. 94], причину чого бачить передусім у цензорі «у собі й поза собою». Проте, аналізуючи роман з текстологічного боку, критик знаходить у ньому опосередковані алюзії на сучасність, які називає «вільними асоціаціями, прямо авторкою не продиктованими», зокрема «чураївські голови на палях і вишніківські голови на плечах». А згадку про «родича Смока», що «в нашу землю кігті увігнав», розповідь про «голодних, які, вхопивши молодого жита», «корчилились, звивались, покрай доріг повзли на животах», В. Чорновіл вважає натяком на голодомор. Кредо ж мандрівного дяка «мені не треба слави, ані грошей, ані щоб сильний світу похвалив» вважає девізом самої Ліни Костенко. Пишучи, що «якісь недопалені книги заблуканий вітер знадвору голодним пальцем гортав», на думку В. Чорновола, вона мала на увазі брутальний підпал найбільшої української наукової бібліотеки в центрі столиці 24 травня 1964 р. (київська Публічна бібліотека Академії наук УРСР). Неоднозначними також видаються такі рядки: «Не може бути вільним народ, що поневолює інші народи».

У листуванні В'ячеслава Чорновола з Галиною Гордасевич розгорілася полеміка щодо творчості Валерія Шевчука. Він зізнався, що однотональність письменника йому теж не до смаку, не віддаючи йому першості перед суворим правдописанням Григора Тютюнника, однак намагався з'ясувати витoki такого літературного напрямку і не спрощувати питання закидами в епігонстві. Передусім В. Чорновіл зазначав, що це явище існує не тільки в Україні і має своє пояснення. Погоджувався з грузинським критиком Гурамом Асатіані, який вважав, що

автори «зі страху перед фальшивим пафосом часто впадали в іншу крайність» – штучну природність. Енергія переважно витрачалася не на те, щоб сказати правду, а щоб не прослизнула брехня. Такими були й наші прозаїки-шістдесятники.

Окрім літературно-мистецьких тем, В. Чорновіл у своєму листуванні порушував соціально-політичні проблеми, що відповідало його світогляду та світогляду адресантів. Саме тому, коли читаєш листи десидента, то постає образ цілеспрямованого, імпульсивного політичного лідера, здатного на радикальні вчинки, який щоденно відстоює своє право бути собою, не допускає порушення законних прав в'язня, щиро та безупинно, як тільки може, підтримує своїх побратимів та соратників. «Феномен Чорновола, – як зауважує Р. Корогодський, – в інтуїтивній, а можливо, й осмисленій, наперед заданій, передбачуваній широті погляду та вмінні бачити й прогнозувати “завтра”» [6, с. 291].

Передусім його політична позиція виявилась у відстоюванні Статусу політв'язня разом з П. Айрік'яном та І. Осиповим та відмові від радянського громадянства, за що В. Чорновіл був неодноразово жорстко покараний карцерами та штрафними ізоляторами, позбавлений побачень і можливості писати найріднішим.

У цьому руслі він говорив про необхідність не лише підтримки національного демократичного руху, а й відстоювання своїх прав в ув'язненні, наполягав на статусі політв'язня. У своїй заяві про вступ в Українську гельсінську групу, іронізуючи, просив вважати його «оголошеним членом УГ, що перебуває в журналістському відрядженні з метою висвітлення становища в місцях позбавлення волі» [9, с. 46].

Етапи кристалізації світогляду та вироблення моральних професійних пріоритетів засвідчує епістолярій десидента, зокрема, в листі до рідних під час другого ув'язнення від 7 жовтня 1974 р. маємо промовисте зізнання: «Два <...> літературні тижні переконали мене в тому, що відчував уже раніше: літературознавство перестає бути для мене фахом, воно не може всеосяжно претендувати на мій час і розум – і я свідомо здаю ці позиції задля якихось інших, переводячи себе в широкий стан аматорів прекрасного, не стаючи співучасником його творення» [5, кн.1, с. 348].

Підкреслював, що завжди відстоював позиції соціалізму, але не того, що «намагається регламентувати не лише діла, а й мислення індивіда». Не уявляв собі «справжнього соціалізму без гарантованих демократичних свобод і без найширшого політичного й економічного самоврядування всіх клітин державного організму аж до найменших включно і без реального, а не паперового забезпечення прав усіх націй багатонаціональної держави» [5, кн.1, с. 101].

У 1975 р. В. Чорновіл подавав до Президії Верховної Ради СРСР заяву про відмову від радянського громадянства, але коли з'явилися випадки

обміну політв'язнів з України на радянських розвідників, він написав заяву про відмову від попередньої заяви, бо завжди хотів вести свою боротьбу за незалежну Україну тільки в Україні, а не за її межами: «Там не буде постійних тутешніх нестатків, – звертається до дружини Атени, – [...], не буде дамоклого меча над головою, може бути спокій і родинна радість, але... не буде й України, бодай уривками, бодай у перспективі» [5, кн.1, с. 719]. Обґрунтовуючи свій моральний вибір, у листі до батьків від 15 жовтня 1978 р., проводить паралелі між репресіями 30-х та 70-х рр., зауважує, якщо раніше «треба було знищити частину інтелігенції за те, що вона вміє думати, щоб ті, що залишаться, боялися думати» [5, кн.1, с. 742], то в його час достатньо заарештувати одиниці, щоб налякати решту людей. Саме «таким взірцем», як зауважував, випало бути йому.

Підтримував засади демократичного суспільства, де висловлювати свої думки вголос – це не злочин. «Ми ж не свині, – розмірковує у листі до батьків від 15 жовтня 1978 р., – щоб тільки жувати й бездумно піддакувати тому, хто підливає пійло (до речі, не дуже щедро, бо порівняно з рядовими людьми в багатьох країнах ми живемо як жебраки)» [5, кн.1, с. 742].

Висновки. Отже, епістолярна спадщина В'ячеслава Чорновола – вагомий складник національної публіцистики, адже вона відображає думки та суспільно-політичну позицію одного з найяскравіших постатей правозахисного руху на теренах Радянського союзу. Амплітуда порушуваних проблем, широке коло адресатів та ідеологічна спрямованість листів дисидента та засвідчують їх альтернативне (антирадянське) спрямування. Епістолярій громадського діяча є органічним продовженням його публіцистичної спадщини загалом. Одним із методів критики тогочасного ладу для В. Чорновола було звернення до іронії, що водночас додавала моральної наснаги авторові. Неспинне, принципове бажання відстоювати свої законні права під час ув'язнення та заслання, а також постійна допомога в цьому аспекті своїм побратимам – своєрідне втілення політичної програми В. Чорновола.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Зарецький О.* Офіційний та альтернативний дискурси в 1950 – 80-ті роки в УРСР / Олексій Зарецький. – К. : Інститут української мови НАН України, 2008. – 440 с.
2. *Тарнашинська Л.* Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління : (історико-літературний та поетикальний аспекти) / Людмила Тарнашинська. – К. : Смолоскип, 2010. – 632 с.
3. *Грабович Г.* До історії української літератури: Дослідження, есеї, полеміка / Григорій Грабович. – К. : Критика, 2003. – 631 с.
4. *Касьянов Г.* Незгодні : українська інтелігенція в русі опору 1960 – 80-х років / Григорій Касьянов. – К. : Либідь, 1995. – 224 с.

5. Чорновіл В. Твори : в 10 тт. / В'ячеслав Чорновіл ; [упоряд. М. Коцюбинська, В. Чорновіл ; передм. М. Коцюбинської]. – К. : Смолоскип. – Т. 4. Кн. 1 : Листи. – 2005. – 990 с.; Кн.2 : Листи. – 2005. – 1068 с.

6. Корогодський Р. Брама світла: Шістдесятники / Роман Корогодський ; [упоряд. М. Коцюбинська, Н. Кучер, О. Сінченко]. – Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2009. – 656 с.

7. Сверстюк Є. Правда полинова / Євген Сверстюк. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2009. – 192 с.

8. Шевельов Ю. З історії незакінченої війни / Юрій Шевельов ; [упоряд. О. Забужко, Л. Масенко]. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2009. – 471 с.

9. Українська Гельсінська Група сприянню виконання Гельсінських угод : у 4 т. / Харківська правозахисна група; [упорядник Є. Захаров]. – Харків : Фоліо, 2001. – Т. 4 : Документи і матеріали. 10 грудня 1978 –11 березня 1988. – 256 с.

Reference list

1. Hrabovych H. Do istorii ukraïnskoi literatury: Doslidzhennia, esei, polemika / Hryhorii Hrabovych. – K. : Krytyka, 2003. – 631 s.

2. Dziuba I. Internatsionalizm chy rusyfikatsiia? / Ivan Dziuba. – K. : Vydavnychy dim «KM Akademiia», 1998. – 276 s.

3. Zaretskyi O. Ofitsiyni ta alternatyvnyi dyskursy 1950 – 80-ti roky v URSR / Oleksii Zaretskyi. – K. : Instytut ukraïnskoi movy NAN Ukrainy, 2008. – 440 s.

4. Kasianov H. Nezghodni : ukraïnska intelihentsiia v rusi oporu 1960 – 80-kh rokiv / Hryhorii Kasianov. – K. : Lybid, 1995. – 224 s.

5. Korohodskiy R. Bra ma svitla: Shistdesiatnyky / Roman Korohotskyi ; [uporiad. M. Kotsiubynska, N. Kucher, O. Sinchenko]. – Lviv : Vydavnytstvo Ukraïnskoho Katolytskoho Universytetu, 2009. – 656 s.

6. Sverstiuk Ie. Pravda polynova / Yevhen Sverstiuk. – K. : Vydavnychy dim «KM Akademiia», 2009. – 192 s.

7. Tarnashynska L. Ukraïnske shistdesiatnytstvo : profili na tli pokolinnia : (istoryko-literaturnyi ta poetykalnyi aspekty) / Liudmyla Tarnashynska. – K. : Smoloskyp, 2010. – 632 s.

8. Ukraïnska Helsinska Hrupa spryianniu vykonannia Helsinskykh uhod : u 4 t. / Kharkivska pravozakhysna hrupa ; [uporiadnyk Ie. Zakharov]. – Kharkiv : Folio, 2001. T. 4 : Dokumenty i materialy. 10 hrudnia 1978 -11 bereznia 1988. – 2001. – 256 s.

9. Chornovil V. Tvory : v 10 t. / V'iacheslav Chornovil ; [uporiad. M. Kotsiubynska, V. Chornovil; peredm. M. Kotsiubynskoi]. – K. : Smoloskyp. T. 4, kn. 1 : Lysty. – 2005. – 990 s.

10. T. 4, kn. 2 : Lysty – 2005. – 1068 s.

11. Shevelov Iu. Z istorii nezakinchenoi viiny / Yurii Shevelov ; [uporiad. O. Zabuzhko, L. Masenko]. – K. : Vydavnychy dim «KM Akademiia», 2009. – 471 s.

Zahoruiko Nataliia

Alternative discourse of Vyacheslav Chornovil's epistolary publicism

The article deals with Viacheslav Chornovil's epistolary publicism from the perspective of the 1970-1980-s alternative discourse. The genre characteristics of alternative discourse of the camp epistolary publicism of V. Chornovil were analyzed. The key aspects of his correspondence were clarified. In spite of active political position of the author, one of the main themes of Chornovil's epistolary publicism

were art and literature. The amplitude of the problems touched and a wide range of addressees of V. Chornovil's correspondence shows publicistic nature of his epistolary that continues his publicistic heritage. The ideological orientation of his correspondence gives reason to determine it as the alternative discourse in opposition to the Soviet official discourse. The camp epistolary written by V. Chornovil proves to be a vivid illustration not only of his anti-Soviet attitude as a literary critic and his craving for revision of the literary canon of that time, but also of his active social position.

Keywords: alternative discourse, epistolary publicism, representatives of the 1960s generation.

Загоруйко Наталья

Альтернативный дискурс эпистолярной публицистики Вячеслава Черновола

В предлагаемой статье осуществлена попытка рассмотреть эпистолярную публицистику В. Черновола, учитывая ее значение в альтернативном дискурсе 1970-1980-х гг. Проанализированы и определены особенности альтернативного дискурса лагерной эпистолярной публицистики дисидента, выяснены ключевые аспекты переписки. Указано, что несмотря на активную политическую позицию адресанта, весомое место в его эпистолярии принадлежит литературно-художественным темам. Амплитуда поднятых проблем и широкий круг адресатов В. Черновола свидетельствуют о публицистичности его эпистолярия, который является органичным продолжением публицистического наследия дисидента, а идейная направленность корреспонденций дает основания отнести их к альтернативному дискурсу, в отличие от официального (советского).

Ключевые слова: альтернативный дискурс, эпистолярная публицистика, шестидесятники.

